
Ksenija
BAŠIĆ

Geografski odsjek
Prirodoslovno-matematički fakultet
Zagreb

DEPOPULACIJA U
GRADSKOJ REGIJI
ZAGREBA

Razvoj zagrebačke gradske regije u posljednjih pedesetak godina obilježava izrazita polarizacija (Bašić, 2002.) – kako na razini cijele regije, tako i unutar prigradskoga pojasa – a prostorni su učinci dvojaki. Djelovanjem centripetalnih sila nastaju učinci “ispiranja”, čije je djelovanje koncentracijsko i centralizacijsko. Pozitivni među njima jesu ubrzani razvoj centralnoga grada i njegovih satelita (Toskić, 1998.) te smanjivanje pritiska viška agrarnoga stanovništva na ograničene poljoprivredne površine u okolici. Negativni se pak očituju u pretjeranom populacijskom pražnjenju naselja okolice i njihovu zaostajanju u razvoju (Friganović, 1982./83.; Nejašmić, 1991.), dok prevelikom koncentracijom stanovništva u gradovima dolazi do pomanjkanja stanova, nezaposlenosti itd. Učinci “širenja” razvojnih impulsa u okolicu centrifugalnim procesima (u prvom redu decentralizacijom funkcije rada i funkcije stanovanja) ogledaju se u njezinoj urbanizaciji i stabilizaciji naseljenosti (Vresk, 1989., 1997.).

Interakcijom prevladavajućih učinaka “ispiranja” (ili polarizacije u užem smislu) i učinaka “širenja”, koji od 1970-ih godina sve više dolaze do izražaja (Vresk, 1996.), nastale su krupne promjene u razmještanju stanovništva zagrebačke gradske regije u dinamičkim i strukturnim obilježjima te tendencijama daljnjega razvoja.

Prostorni obuhvat i naseljska struktura gradske regije Zagreba

Gradska regija Zagreba, definirana kao socioekonomska gradska regija, obuhvaća onaj dio okolice koji je pod utjecajem funkcije rada centralnoga grada doživio određeni stupanj homogenosti socioekonomske preobrazbe. Prema najnovijoj verziji modela M. Vreska (1997.), utemeljenoj na podacima popisa stanovništva iz 1991. godine (relevantnim podacima posljednjega popisa još ne raspolažemo), gradsku regiju, uz sam grad, čini kontinuirani pojas općina s udjelom zaposlenih u aktivnom stanovništvu većim

od 50% te udjelom dnevnih migranata u Zagreb većim od 25% aktivnoga i 30% zaposlenoga stanovništva. Tako definirana okolica Zagreba, uz prigradske četvrti Sesvete i Brezovicu, obuhvaća 15 okolnih općina: Bistra, Brdovec, Dugo Selo, Jakovlje, Klinča Sela, Lekenik, Luka, Marija Gorica, Pušća, Rugvica, Samobor, Stupnik, Sveta Nedelja, Velika Gorica i Zaprešić (jasnoće radi, ignorirat ćemo razlikovanje grada i općine u upravnom smislu, a pojam grada rabiti samo u njegovu osnovnom značenju).

Tu su, uključujući Zagreb, ukupno 342 naselja, od kojih dvije trećine prema posljednjem popisu ima manje od 500 stanovnika. Tako usitnjena naseljska struktura naslijeđena je iz vremena kada je okolica Zagreba bila pretežno poljoprivredno područje, jer je poljoprivredno stanovništvo neposredno vezano za agrarne površine, pa je prema gospodarskoj logici disperzijski razmješteno. Takav razmještaj stanovništva bio je u suprotnosti s konceptom urbano utemeljene industrijalizacije, pa od sredine 20. stoljeća dolazi do neizbježnih promjena u strukturi naseljenosti. Osim samoga Zagreba, prosperiraju lokalni centri, koji se razvijaju u satelitske gradove, te naselja iz kojih je moguć svakodnevni odlazak na rad u grad. U predjelima pak izvan domašaja neposrednog utjecaja grada pitanja gospodarske egzistencije mnogo su složenija, a iseljavanje često najracionalnije rješenje. Tako danas pet satelitskih gradova (Sesvete, Velika Gorica, Zaprešić, Samobor i Dugo Selo) okuplja više od 40% stanovništva okolice (četiri puta više nego 1948.), dok u dvije trećine najmanjih naselja živi tek 16% stanovništva (Bašić, 2002.).

Tablica 1.

Kretanje stanovništva pojedinih sastavnica Zagrebačke gradske regije od 1948. do 2001. godine

Zagrebačka gradska regija	Broj stanovnika						
	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2001.*
Zagreb	325443	361804	443038	584863	661750	706770	690095
Sateliti	14822	17646	22990	40296	79089	103307	119600
Ostala naselja	121570	123766	126102	125124	133892	145380	168466
Okolica ukupno	136392	141412	149092	165420	212981	248687	288066
Aglomeracija ukupno	461835	503216	592130	750283	874731	955457	978161

* Radi usporedivosti s ranijim popisima i za 2001. su dani podaci o stalnom stanovništvu.

Izvori: 1, 2, 3, 4.

Socioekonomska obilježja stanovništva pokazuju da je većina naselja dosegla određeni, viši ili niži, stupanj urbane transformacije. Jače urbanizirana naselja čine gotovo kontinuiranu zonu u zapadnom dijelu aglomeracije, dok se u sjeveroistočnom i jugoistočnom dijelu zagrebačke okolice 1991. još uvijek ističu osovine urbanizacije duž

glavnih prometnih koridora (Bašić, 2003.a). Ipak, relativno velik broj naselja – njih 98 – zadržao je sve do 1991., a mnoga od njih i do danas, pretežno ruralna obilježja. Iako je u njima prevladao negativan utjecaj grada, u funkcionalnom smislu ona su sastavni dio gradske regije jer ovisi o gradu. Njihova je prosječna veličina ispod 250 stanovnika, a sva zajedno imaju manje od desetine ukupnoga stanovništva okolice. Takva naselja prevladavaju u perifernim dijelovima regije, posebice na krajnjem zapadu i jugoistoku, tj. u Žumberku i Lekeničkom Turopolju i Pokuplju. U uvjetima slabe prometne povezanosti sa Zagrebom preseljenje u grad ili bliže gradu bilo je nužan preduvjet socijalnoga prestrukturiranja agrarnoga stanovništva. Kako se upravo dnevnim migracijama zaposlenih gradski utjecaji prenose u ruralna naselja okolice, razumljivo je da su ta područja ostala izvan dosega tzv. ruralne urbanizacije.

Diferencijacija populacijskoga razvoja naselja

Početak 20. stoljeća zagrebačka je okolica bila gotovo neprekinuto područje populacijskoga rasta. No agrarna prenaseljenost, s jedne strane, a privlačna snaga Zagreba kao jakog centra rada, s druge, u uvjetima slabe prometne povezanosti, doveli su do sažimanja zona rasta u idućim desetljećima na pojase duž glavnih prometnica (uglavnom željezničkih pruga), s proširenjima oko lokalnih centara (Žuljić, 1965.). Prostorno širenje depopulacije doseglo je vrhunac 1960-ih godina, kada ruralnim egzodusom stanovništvo gubi dvije trećine svih naselja okolice (tab. 2), dok Zagreb (u današnjim granicama naselja) bilježi rekordan rast za više od 140 tisuća ljudi. Jačanje procesa suburbanizacije postupno smanjuje broj depopulirajućih naselja u okolici, kojih je u posljednjem međupopisnom razdoblju manje od trećine. Od 1970-ih godina rasta šire se u gravitacijskim područjima satelitskih gradova, a u najnovije vrijeme (zahvaljujući porastu prostorne pokretljivosti stanovništva) i u slabije urbaniziranim područjima između glavnih prometnih koridora. Istodobno, tradicionalno emigracijski periferni dijelovi regije nastavljaju gubiti stanovništvo.

Nasuprot snažnom i kontinuiranom rastu današnjih satelitskih gradova, ostala naselja okolice pokazuju naglašenu diferencijaciju populacijskoga razvoja, u ovisnosti o stupnju njihove funkcionalne integracije u gradsku regiju i time uvjetovane urbane transformacije (Bašić, 2003.a). Najveći udio naselja koja su u pojedinim međupopisnim intervalima bilježila pad stanovništva ima skupina naselja koja do 1991. nisu postigla ni slabiji stupanj socioekonomske preobrazbe, odnosno koja su zadržala pretežno seoska

Tablica 2.

Naselja zagrebačke okolice s padom broja stanovnika po međupopisnim razdobljima od 1948. do 2001. godine

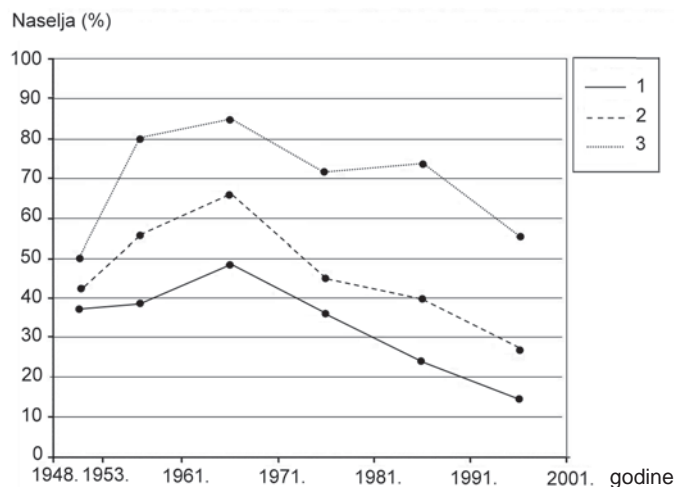
Naselja prema stupnju urbanizacije 1991. godine	Ukupan broj naselja	Broj naselja s padom stanovništva					
		1948. - 1953.	1953. - 1961.	1961. - 1971.	1971. - 1981.	1981. - 1991.	1991. - 2001.
Urbana (sateliti)	5	0	0	0	0	0	0
Jače urbanizirana	155	58	59	75	55	37	23
Slabije urbanizirana	83	35	46	55	37	33	22
Ruralna	98	49	78	83	70	72	54
Ukupno	341	142	183	213	162	142	99

Izvori: 1, 2, 3, 4.

obilježja. Više od polovice tih naselja i u posljednjem desetljeću gubi stanovništvo, unatoč trendu smanjenja njihova broja, dok među danas jače urbaniziranim naseljima broj depopulirajućih čak ni na vrhuncu ruralnog egzodusa nije prešao polovicu (sl. 1). Iako se jačanjem suburbanizacije broj depopulacijskih naselja smanjuje u svim skupinama naselja, njihov udio obrnuto je razmjernan stupnju urbanizacije dosegnutom do 1991. godine.

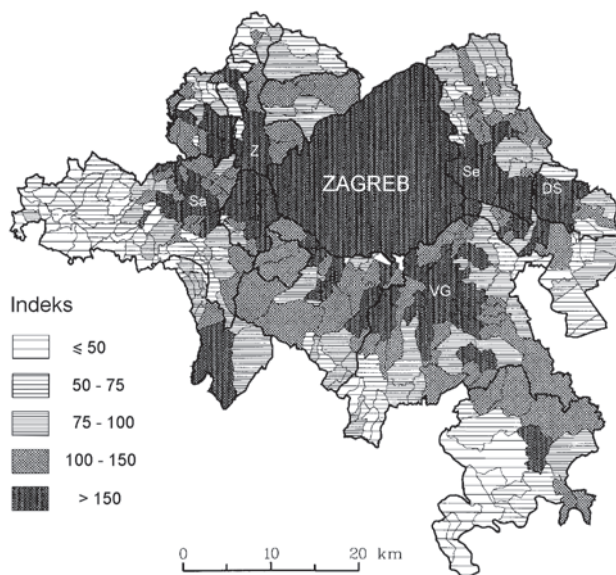
Slika 1.

Naselja zagrebačke okolice s padom broja stanovnika od 1948. do 2001. prema stupnju urbanizacije 1991. godine (1 – jače urbanizirana, 2 – slabije urbanizirana, 3 – ruralna)

Međuzavisnost populacijskoga razvoja naselja i stupnja njihove funkcionalne integracije u gradsku aglomeraciju ogleda se u prostornoj slici ukupnoga kretanja stanovništva od 1948. do 1991. godine (sl. 2). Depopulacijom su najviše pogođena periferna područja, koja su zadržala pretežno ruralna obilježja, dok su nizovi naselja s najvećim porastom stanovništva ujedno i osovine urbanizacije zagrebačke okolice. Manje stanovnika nego 1948. godine imalo je 1991. više od polovice ukupnoga broja naselja (tab. 3). Među njima je velika većina ruralnih, oko polovice slabije

urbaniziranih te oko trećine jače urbaniziranih naselja. Ukupni manjak stanovništva depopulacijskih naselja iznosi oko 15 tisuća, odnosno oko četvrtine broja stanovnika iz 1948. No među pojedinačnim naseljima ima velikih razlika, pa je raspon indeksa promjene od 6,7 u žumberačkim Šimrakima do 99,7 u Poljanici Bistranskoj. Više nego prepolovljeno jest stanovništvo 36 naselja, smanjenje 25-50% ima 66 naselja, a manjak do 25% stanovništva 81 naselje. Te razlike proizlaze ponajviše iz činjenice da je širenjem suburbanizacije u nekim naseljima nakon depopulacijske faze došlo do obrata trenda, dok druga naselja kontinuirano gube stanovništvo. U skladu s time u posljednjem se međupopisnom razdoblju nastavlja diferencijacija populacijskoga razvoja, pa je čak 95 naselja iz toga depopulacijskog skupa zabilježilo porast stanovništva, 82 smanjenje, dok je u 6 naselja broj stanovnika ostao nepromijenjen.

Slika 2.
 Naselja zagrebačke gradske regije prema indeksu promjene broja stanovnika od 1948. do 1991. godine

Naselja prema stupnju urbanizacije 1991. godine	Naselja		Stanovništvo		Promjena 1948. - 1991.	
	Broj	%*	1948.	1991.	Razlika	Indeks
Jače urbanizirana	53	34,2	22854	18918	-3936	82,8
Slabije urbanizirana	47	56,6	13532	10886	-2646	80,4
Ruralna	83	84,7	23988	15278	-8710	63,7
Ukupno	183	53,7	60374	45082	-15292	74,7

* Udjel od ukupnog broja naselja.

Izvori: 1, 2, 3, 4.

Tablica 3.
 Naselja zagrebačke okolice s ukupnim smanjenjem stanovništva od 1948. do 1991. godine

Tendencije daljnega razvoja depopulacijskih naselja

Depopulacijska naselja s porastom stanovništva od 1991. do 2001. (tab. 4a) prema veličini i stupnju socioekonomske preobrazbe, kao i intenzitetu dotadašnje depopulacije, vrlo su heterogena skupina, na koju je 1991. otpadalo 60% stanovništva svih depopulacijskih naselja. To je stanovništvo do 2001. godine naraslo za 14,9% ili prosječno 43 stanovnika po naselju. Gotovo sav taj porast ostvaren je doseljavanjem: samo 12 naselja uz pozitivan migracijski saldo ima i pozitivnu prirodnu promjenu, no ona je čak 15 puta manja od njihove bilance preseljavanja. Uz erodiranu dobno-spolnu strukturu i fertilitet daleko ispod razine jednostavne reprodukcije stanovništva (Nejašmić, 1996.; Bašić, 2003.b), u većini naselja doseljavanje je jedini čimbenik populacijskoga rasta.

Natprosječnim porastom stanovništva u posljednjem međupopisnom razdoblju, i apsolutnim i relativnim, među donedavno depopulacijskim naseljima ističe se njih 27, koje možemo smatrati najizglednijima za demografski oporavak. Prevladavaju naselja nižega stupnja socioekonomske preobrazbe (11 ruralnih, 9 slabije urbaniziranih, 7 jače urbaniziranih), a najviše ih je u istočnom dijelu aglomeracije (sl. 3), koji je i inače u posljednjem desetljeću populacijski najdinamičniji dio gradske regije. S obzirom na međuzavisnost populacijskoga razvoja i urbane transformacije naselja, kod većine njih došlo je vjerojatno i do pomaka u stupnju socioekonomske preobrazbe, čime se smanjuju razlike među pojedinim dijelovima zagrebačke okolice. Budući da su repopulaciji tih naselja u znatnoj mjeri pridonijele izvanredne okolnosti, tj. ratom izazvane migracije, tek će iduće razdoblje pokazati njihove izgleda za trajniji populacijski rast. U uvjetima oslabljenog, u mnogim slučajevima i potpuno iscrpljenog, migracijskog potencijala dijelova zemlje iz kojih su Zagreb i okolica tradicionalno dobivali stanovništvo, eventualni daljnji populacijski rast tih naselja ovisit će o doseljavanju iz inozemstva, u prvom redu Bosne i Hercegovine, te o jačanju migracijskoga toka iz grada u okolicu, koji s porastom prostorne pokretljivosti stanovništva uzima sve više maha (Bašić, 2003.b).

Među depopulacijskim naseljima koja su u posljednjem međupopisnom razdoblju nastavila gubiti stanovništvo ili su se zadržala na broju stanovnika iz 1991. godine (tab. 4b) izrazito prevladavaju ruralna naselja. Praktički sva imaju negativnu prirodnu promjenu, koja u većini slučajeva nadmašuje i negativni migracijski saldo. Oko četvrtine tih naselja ima pozitivnu bilancu preseljavanja, no nedo-

voljnu da pokrije ni pola manjka nastaloga prirodnim smanjenjem. Očito je, dakle, da je dugotrajno iseljavanje toliko oslabilo demografsku osnovu tih naselja da je njihov migracijski potencijal gotovo iscrpljen, pa je prirodna depopulacija postala glavnim obilježjem daljnega kretanja stanovništva, a doseljavanje je sporadično i bez većeg utjecaja na ukupnu promjenu.

Tablica 4.a

Depopulacijska naselja zagrebačke okolice u razdoblju 1948. - 1991. godine s porastom stanovništva od 1991. do 2001.

Naselja prema stupnju urbanizacije 1991. godine	Naselja		Stanovništvo		Promjena 1991. - 2001.			Stope promjene 1991. - 2001.		
	Broj	%*	1991.	2001.	Ukupna	Prirodna	Mig-saldo	Ukupna	Prirodna	Migrac.
Jače urbanizirana	32	60,4	12312	13660	1348	-496	1844	10,9	-4,0	15,0
Slabije urbanizirana	30	63,8	7430	8620	1190	-336	1526	16,0	-4,5	20,5
Ruralna	33	39,8	7634	9175	1541	-374	1915	20,2	-4,9	25,1
Ukupno	95	51,9	27376	31455	4079	-1206	5285	14,9	-4,4	19,3

* Udjel od ukupnog broja depopulacijskih naselja.

Izvori: 1, 2, 3, 4, 5.

Tablica 4.b

Depopulacijska naselja zagrebačke okolice u razdoblju 1948. - 1991. godine s padom ili stagnacijom stanovništva od 1991. do 2001.

Naselja prema stupnju urbanizacije 1991. godine	Naselja		Stanovništvo		Promjena 1991. - 2001.			Stope promjene 1991. - 2001.		
	Broj	%*	1991.	2001.	Ukupna	Prirodna	Mig-saldo	Ukupna	Prirodna	Migrac.
Jače urbanizirana	21	39,6	6606	6119	-487	-406	-81	-7,4	-6,1	-1,2
Slabije urbanizirana	17	36,2	3456	3157	-299	-246	-53	-8,7	-7,1	-1,5
Ruralna	50	60,2	7644	6458	-1186	-708	-478	-15,5	-9,3	-6,3
Ukupno	88	48,1	17706	15734	-1972	-1360	-612	-11,1	-7,7	-3,5

* Udjel od ukupnog broja depopulacijskih naselja.

Izvori: 1, 2, 3, 4, 5.

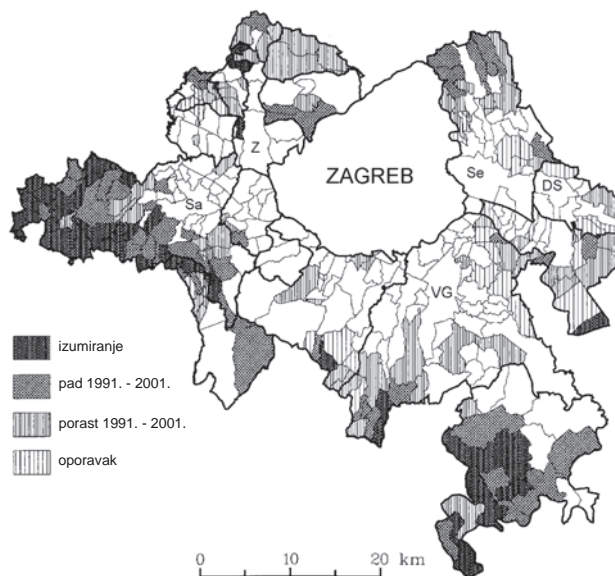
Naselja prema stupnju urbanizacije 1991. godine	Prosječna veličina naselja	Indeks starosti 2001.	Vitalni indeks 1998. - 2000.
Jače urbanizirana	291	96,9	50,8
Slabije urbanizirana	186	125,5	32,5
Ruralna	129	149,4	42,1
Ukupno	202	122,7	43,0

Izvori: 1, 2, 3, 4, 5.

Tablica 5.

Osnovna demografska obilježja depopulacijskih naselja 1948. - 1991. koja stagniraju ili nastavljaju gubiti stanovništvo od 1991. do 2001. godine

Slika 3.
 Depopulacijska naselja
 zagrebačke gradske regije od
 1948. do 1991. godine prema
 tendencijama daljnje
 populacijskog razvoja

Iako cjelinu toga skupa čine naselja vrlo nepovoljnih demografskih obilježja (tab. 5) koja se teško mogu nadati oporavku, za 38 naselja s vrijednostima izabranih pokazatelja slabijima od prosjeka (9 jače urbaniziranih, 3 slabije urbanizirana i 26 ruralnih), i bez ulaženja u specifičnosti svakoga od njih, s velikom se vjerojatnošću može tvrditi da će u dogledno vrijeme ostati bez stalnih stanovnika. Najveća koncentracija takvih naselja (sl. 3) na području je općine Samobor, i to ne samo u Žumberku nego i u gotovo cijelom planinsko-brežuljkastom jugozapadnom dijelu općine (Japetić, Plešivica, Okić). Drugo je takvo područje na jugoistočnim pristrancima Vukomeričkih gorica i uz Kupu, a pojedinačnih naselja crne perspektive nalazimo i u drugim, također perifernim, dijelovima regije. S obzirom na njihov periferni položaj i prometnu udaljenost od glavnih centara rada, što znači i otežano zadovoljavanje svakodnevnih životnih potreba, ni u uvjetima decentralizacije zagrebačke aglomeracije nije realno očekivati osjetno doseljavanje koje bi jedino moglo zaustaviti naznačeni trend. Većina ostalih naselja koja nastavljaju gubiti stanovništvo prostorno se navezuje na ove dvije jezgre populacijske regresije. Nekolicina povoljnije smještenih uspjela je u proteklom desetljeću privući nešto doseljenika, no većina ih zasad ne pokazuje ni naznake mogućega demografskog oporavka.

Naseljima koja otprije gube stanovništvo nakon 1991. pridružuje se i 17 naselja okolice, čiji je dotadašnji populacijski razvoj pokazivao tendenciju blagoga kolebanja ili re-

lativno sporijega rasta. Pretežno je riječ o naseljima iz kojih je zbog veće udaljenosti od centara rada iseljavanje bilo jače od doseljavanja, pa se njihova urbana transformacija odvijala u uvjetima socijalnoga prestrukturiranja autohtonoga stanovništva koje dnevno migrira na rad (Vresk, 1978., 1984.). Iako je dobar dio njih u posljednjem međupopisnom razdoblju imao pozitivnu migracijsku bilancu, negativno prirodno kretanje stanovništva odredilo im je karakter ukupne promjene.

Napokon, nakon dugotrajnoga, ali posljednjih desetljeća sve sporijega rasta stanovništva, i sam Zagreb zabilježio je lagani pad. Iako je i prirodno kretanje stanovništva bilo negativno, glavnina ukupnoga smanjenja otpada na negativni migracijski saldo. Sudeći prema međuzupanijskoj bilanci preseljavanja u posljednjem međupopisnom razdoblju (jer odgovarajućih podataka za niže prostorne jedinice nema), važnu je ulogu u tome imalo jačanje migracijskoga toka iz grada u okolicu, što upućuje na novu fazu u metropolitanskom razvoju Zagreba (Bašić, 2003.b).

Zaključak

Razvoj zagrebačke gradske regije u posljednjih pedesetak godina obilježava izrazita polarizacija, koja se u populacijskom razvoju odrazila koncentracijom stanovništva u Zagrebu i satelitskim gradovima, ali i depopulacijom perifernih dijelova aglomeracije. Intenzitet koncentracije i prostorni obuhvat depopulacije s vremenom su se mijenjali, u skladu s prevladavajućim tendencijama razvoja gradske regije.

Prostorno širenje depopulacije vrhunac je doseglo šezdesetih godina 20. stoljeća, kada ruralnim egzodusom stanovništvo gubi dvije trećine svih naselja okolice, dok Zagreb bilježi rekordni rast stanovništva. Jačanje centrifugalnih procesa, ponajprije decentralizacije funkcije stanovanja i, u manjoj mjeri, funkcije rada, postupno smanjuje broj depopulirajućih naselja u okolici i usporava rast Zagreba, čime se težište populacijskoga rasta premješta iz grada u okolicu. Od 1970-ih godina zone rasta šire se u gravitacijskim područjima satelitskih gradova, a u najnovije vrijeme (zahvaljujući porastu prostorne pokretljivosti stanovništva) i u slabije urbaniziranim područjima između glavnih prometnih koridora. Istodobno, tradicionalno emigracijski periferni dijelovi regije nastavljaju gubiti stanovništvo.

Nasuprot snažnom i kontinuiranom rastu satelitskih gradova, ostala naselja okolice pokazuju naglašenu diferencijaciju populacijskoga razvoja, u ovisnosti o stupnju nji-

hove funkcionalne integracije u gradsku regiju i time uvjetovane urbane transformacije. Manje stanovnika nego 1948. godine imalo je 1991. više od polovice ukupnoga broja naselja, među kojima prevladavaju ruralna i slabije urbanizirana. Širenjem suburbanizacije u nekima od njih došlo je do obrata trenda, dok druga kontinuirano gube stanovništvo. Tako je u posljednjem međupopisnom razdoblju više naselja iz toga depopulacijskog skupa zabilježilo porast stanovništva negoli smanjenje, a u nekolicini naselja broj stanovnika ostao je nepromijenjen.

Uz erodiranu dobno-spolnu strukturu i fertilitet daleko ispod razine jednostavne reprodukcije stanovništva, u većini depopulacijskih naselja s porastom stanovništva od 1991. do 2001. doseljavanje je jedini čimbenik rasta. Najizglednija su za demografski oporavak u istočnom dijelu aglomeracije. Budući da su repopulaciji tih naselja u znatnoj mjeri pridonijele izvanredne okolnosti, tj. ratom izazvane migracije, tek će iduće razdoblje pokazati njihove izgledne za trajniji populacijski rast, koji će ovisiti o doseljavanju iz inozemstva, u prvom redu Bosne i Hercegovine, te o jačanju migracijskoga toka iz grada u okolicu.

Što se tiče depopulacijskih naselja koja su u posljednjem međupopisnom razdoblju nastavila gubiti stanovništvo, dugotrajno iseljavanje toliko je oslabilo njihovu demografsku osnovu da im je migracijski potencijal gotovo iscrpljen, pa je prirodna depopulacija postala glavnim obilježjem daljnjega kretanja stanovništva, a doseljavanje je sporadično i bez većeg utjecaja na ukupnu promjenu. Mnoga od njih u dogledno će vrijeme najvjerojatnije ostati bez stalnih stanovnika, a najveća je koncentracija takvih naselja na području Žumberka te na jugoistočnim pristrancima Vukomeričkih gorica i uz Kupu. S obzirom na njihov periferni položaj i prometnu udaljenost od glavnih centara rada, ni u uvjetima decentralizacije zagrebačke aglomeracije nije realno očekivati osjetnije doseljavanje, a jedino bi ono moglo zaustaviti naznačeni trend.

Zahvaljujući preusmjeravanju migracijskoga pritiska na Zagreb s užega gradskog područja u prigradska naselja te jačanju migracijskoga toka iz grada u okolicu, broj depopulirajućih naselja u zagrebačkoj gradskoj regiji od sedamdesetih godina do kraja 20. stoljeća kontinuirano se smanjivao. No u uvjetima oslabljenog, u mnogim slučajevima i potpuno iscrpljenog, migracijskog potencijala dijelova zemlje iz kojih su Zagreb i okolica tradicionalno dobivali stanovništvo, kao i nepovoljnih biodinamičkih obilježja stanovništva većine naselja zagrebačke aglomeracije, uključujući i sam Zagreb, nastavak toga trenda u sve će većoj mjeri ovisiti o doseljavanju iz inozemstva. Za daljnji

populacijski razvoj zagrebačke gradske regije stoga je od primarne važnosti zaustavljanje negativne tendencije prirodna kretanja stanovništva, koje će u suprotnom dovesti do ponovnoga prostornog širenja depopulacije, s dalekosežnim posljedicama za cijelu zemlju.

LITERATURA

- Bašić, K. (2002.), Polarizacija populacijskog razvoja Zagrebačke gradske regije. *Zbornik međunarodnog znanstvenog skupa "Problemi regionalnog razvoja Hrvatske i susjednih zemalja"*, Geografski odsjek PMF-a i Hrvatsko geografsko društvo, Zagreb (u tisku).
- Bašić, K. (2003.a), Stupanj urbanizacije i diferencirani populacijski razvoj naselja zagrebačke okolice. *Zbornik radova III. Hrvatskog geografskog kongresa* (u tisku).
- Bašić, K. (2003.b), Zagreb: Population Change 1991-2001. *Hrvatski geografski glasnik* 65 (2): 55-66.
- Fričanović, M. (1982./83.), Teorijski okvir i empirijski pristup demogeografskom razvoju i problemima SR Hrvatske 1971.-1981. *Radovi* 17/18: 21-38.
- Nejašmić, I. (1991.), *Depopulacija u Hrvatskoj: korijeni, stanje, izgledi*. Globus, Zagreb.
- Nejašmić, I. (1996.), Regional Characteristics of Population Reproduction in the Republic of Croatia. *Hrvatski geografski glasnik* 58: 1-14.
- Toskić, A. (1998.), Utjecaj političko-teritorijalne organizacije Republike Hrvatske na lokaciju uslužnih i proizvodnih djelatnosti. *Hrvatski geografski glasnik* 60: 59-73.
- Vresk, M. (1978.), Gradska regija Zagreba. *Geografski glasnik* 40: 59-87.
- Vresk, M. (1984.), Metropolitanska regija Zagreba 1981. godine. *Radovi* 19: 59-65.
- Vresk, M. (1989.), Neke promjene u funkciji rada i gravitacijskim područjima većih centara Hrvatske 1961.-1981. godine. *Radovi* 24: 43-57.
- Vresk, M. (1996.), Urbanizacija i polarizirani razvoj Hrvatske. *Zbornik radova I. Hrvatskog geografskog kongresa*: 66-73.
- Vresk, M. (1997.), Suburbanizacija Zagreba. *Hrvatski geografski glasnik* 59: 49-71.
- Žuljić, S. (1965.), Zagreb i okolica - utjecaj gradskog organizma na regiju (II dio). *Geografski glasnik* 27: 39-147.

IZVORI

- Korenčić, M. (1979.): *Naselja i stanovništvo SR Hrvatske 1857. - 1971.* Djela JAZU (knjiga 54), Zagreb.
- Popis stanovništva 1981.: *Stanovništvo po naseljima, općinama i zajednicama općina*. Dokumentacija 553, Republički zavod za statistiku, Zagreb.
- Popis stanovništva 1991.: posebno obrađeni podaci za potrebe znanstvenog projekta "Urbanizacija Hrvatske", Državni zavod za statistiku, Zagreb.
- Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001. CD-ROM, Državni zavod za statistiku, Zagreb.
- Rođeni i umrli po naseljima. Tablogrami za godišta 1991. - 2000. Državni zavod za statistiku, Zagreb.